

Sygn. akt V ACa 355/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 lipca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Gdańsku – Wydział V Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Maria Sokołowska
Sędziowie:	SA Jacek Grela SO del. Urszula Malak (spr.)
Protokolant:	stażysta Aleksandra Ćwiek

po rozpoznaniu w dniu 10 lipca 2013 r. w Gdańsku na rozprawie

sprawy z powództwa A. K. (1) i J. K. (1)

przeciwko P. K. i H. K.

o zapłatę

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w (...)

z dnia 22 lutego 2013 r. sygn. akt I C 7/13

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w (...), pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Na oryginale właściwe podpisy

Sygnatura akt V ACa 355/13

UZASADNIENIE

Powodowie A. K. (1) i J. K. (1), reprezentowani przez profesjonalnego pełnomocnika w pozwie wniesionym w dniu 12 listopada 2012r. do Sądu Okręgowego w (...), domagali się zasądzenia od pozwanych P. K. i H. K. na swoją rzecz kwoty 350.000zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od 26/09/2007r. do dnia 30/09/2012r. oraz odsetkami umownymi w wysokości 10% w stosunku rocznym od kwoty dochodzonej w pozwie od dnia 1/10/2012r. do dnia zapłaty, z tytułu zwrotu pożyczki.

Nakazem zapłaty w postępowaniu upominawczym z dnia 9 listopada 2012 roku Sąd Okręgowy w (...) w osobie Referendarza sądowego uwzględnił powództwo zgodnie z żądaniem pozwu (k.21).

Od powyższego nakazu zapłaty sprzeciw wnieśli pozwani, domagając się uchylenia nakazu i oddalenia powództwa jako bezzasadnego i pozbawionego podstaw prawnych.

Wyrokiem z dnia 22.02.2013r. Sąd Okręgowy w (...) oddalił powództwo oraz zasądził od powodów na rzecz pozwanych koszty procesu.

Sąd I instancji ustalił, że strony łączyło kolejno kilka stosunków prawnych, których genezą jest planowany zakup przez powodów nieruchomości od pozwanych.

Dnia 25 września 2007r. powodowie A. K. (1) i J. K. (1) podpisali i tym samym zawarli z małżonkami H. i P. K., umowę pożyczki na kwotę 350.000 zł co nastąpiło w Kancelarii Notarialnej Notariusza J. K. (2), Repertorium A nr (...). W tym samym dniu powodowie dokonali przelewu wskazanej kwoty na konto pozwanych.

W dniu 5 lipca 2008r. strony zawarły kolejną umowę, tym razem określoną jako przedwstępną sprzedaży nieruchomości położonej w obrębie R.. W treści umowy strony zawarły wszystkie najistotniejsze elementy umowy przyrzeczonej w tym w szczególności cenę i sposób jej zapłaty. Zgodnie z treścią § 4 kupujący (powodowie w niniejszej sprawie) oświadczyli, że zapłacili już sprzedającemu tytułem zadatku kwotę 350.000 zł poświadczoną notarialnie, oraz w dniu zawarcia umowy przedwstępnej dodatkowo 70.000zł co sprzedający (pозwani w niniejszej sprawie) potwierdzili. Jednocześnie strony postanowiły, że w razie wykonania umowy zadatek ulegnie zaliczeniu na poczet ceny sprzedaży, natomiast w przypadku nie wykonania umowy przez sprzedającego zwróci on kupującemu zadatek w podwójnej wysokości, natomiast w razie niewykonania umowy przez kupujących zadatek przepada na rzecz sprzedającego. Pozostała cena sprzedaży w wysokości 220.000zł miała być zapłacona w miesięcznych ratach po 3.700zł poczynając od października 2009r.

W dniu 17 października 2012r. powodowie złożyli oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu dotyczącego zawarcia przedwstępnej umowy sprzedaży nieruchomości – położonej w obrębie R., o powierzchni około 8 ha, z dnia 5 lipca 2008r.

Pismem z dnia 7 lutego 2013r. zatytułowanym pozew pozwani wystąpili do Sądu Okręgowego w (...) o ustalenie nieważności czynności prawnej – oświadczenia woli powodów złożonego w dniu 17 października 2012r. Sprawa została zarejestrowana pod sygn. IC(...).

Sąd I instancji wskazał, iż obie strony w niniejszej sprawie były reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników, tym samym obciążał je tzw. podwyższony miernik staranności. Na stronach spoczywał zatem obowiązek odpowiedniego przygotowania się do sprawy i przedstawienia materiału, którym zamierzały się posłużyć do udowodnienia swych racji (Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 11 stycznia 2001 r., I ACa 1064/2000). Zasada rozkładu ciężaru dowodu, skonkretyzowana została w art. 6 i jest jasna. Ten, kto, powołując się na przysługujące mu prawo, żąda czegoś od innej osoby, obowiązany jest udowodnić fakty (okoliczności faktyczne) uzasadniające to żądanie, ten zaś, kto odmawia uczynienia zadość żądaniu, a więc neguje uprawnienie żądającego, obowiązany jest udowodnić fakty wskazujące na to, że uprawnienie żądającemu nie przysługuje.

Sąd wskazał, iż podstawowe znaczenie dla prawidłowego rozstrzygnięcia rozpoznawanej sprawy miała przede wszystkim ocena treści zawartych przez strony umów pożyczki i w szczególności umowy przedwstępnej oraz wynikających z tego skutków. Analizując sprawę, podniósł, że stosownie do treści art.506 kodeksu cywilnego jeżeli w celu umorzenia zobowiązania dłużnik zobowiązuje się za zgodą wierzyciela spełnić inne świadczenie albo nawet to samo świadczenie, lecz z innej podstawy prawnej, zobowiązanie dotychczasowe wygasa (odnowienie). Zarówno w judykaturze, jak i w doktrynie zgodnie podkreśla się trzy konstytutywne cechy odnowienia: 1) istnienie i ważność dawnego (pierwotnego) zobowiązania 2) ważne zaciągnięcie nowego zobowiązania 3) zamiar stron umorzenia dawnego zobowiązania przez zawarcie nowego (animus novandi). Celem i skutkiem odnowienia jest wygaśnięcie dotychczas istniejącego zobowiązania, w miejsce którego powstaje nowe. Przepis ten stwarza możliwość odnowienia w dwóch postaciach tj. jako umowa, mocą której dłużnik zobowiązuje się spełnić inne świadczenie lub umowa na

podstawie której dłużnik jest zobowiązany do spełnienia tego samego, co dotychczas świadczenia, z tym jednak, że z innej już podstawy prawnej. W każdym z tych wypadków dotychczas istniejące zobowiązanie wygasa a powinność dłużnika spełnienia świadczenia wynika z nowego zobowiązania, którego treść różni się od poprzedniego. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 24 marca 1999 r. I PKN 632/98 przy ocenie mocy i wiarygodności dowodów sąd winien brać pod uwagę nie tylko „materiał dowodowy”, ale także wyjaśnienia informacyjne stron, ich oświadczenia, zarzuty przez nie zgłaszane itp. stanowiące „zebrany materiał rozumieniu art. 233 § 1 kpc.

Wola odnowienia, w związku z dyspozycją art. 60 kc, może przejawić się w jakikolwiek sposób, który ją ujawnia w sposób dostateczny, bądź poprzez złożenie oświadczeń takiej treści lub zaistnienie takich towarzyszących zawarciu nowego zobowiązania okoliczności faktycznych, które w sposób niebudzący wątpliwości wskazywałyby, że zawarcie czynności prawnej nastąpiło nie w jakimkolwiek celu, lecz po to aby umorzyć dawny stosunek obligacyjny i aby dłużnik zaspokoił wierzyciela z nowej podstawy.

W ocenie tego Sądu strony wprawdzie wprost nie wyraziły zamiaru odnowienia zobowiązania, jednakże analiza treści umowy przedwstępnej sprzedaży wskazuje, iż istota umowy przedwstępnej sprzedaży nieruchomości z dnia 5 lipca 2008r. sprowadzała się do tego, że strony doprowadziły do umorzenia dotychczasowego zobowiązania z tytułu umowy pożyczki poprzez zobowiązanie się dłużnika (pозwanych) do spełnienia na rzecz wierzyciela (powodów) w to miejsce innego świadczenia, niż było przewidziane w dotychczasowej umowie. Odmienne twierdzenia w tym przedmiocie prezentowane przez stronę powodową nie zasługiwały na wiarę, jako stojące w sprzeczności z zapisami w umowie przedwstępnej, i w ocenie Sadu przygotowane na użytek linii obrony swoich racji w niniejszej sprawie.

Z tych względów powództwo o zwrot pożyczki jako niezasadne podlegało oddaleniu, co nie zamyka stronie prawa dochodzenia należnej od pozwanych kwoty ale z innego tytułu i na innej podstawie prawnej co gwarantują jej zapisy zawarte w §4 umowy przedwstępnej sprzedaży nieruchomości.

W oparciu o ustalenia faktyczne poczynione na podstawie materiału dowodowego przedstawionego przez stronę powodową sąd uznał, iż na moment orzekania (art. 316§1kpc), po stronie powodowej brak było uzasadnienia na potwierdzenie zasadności zgłoszonego roszczenia, skutkiem czego powództwo oddalił, zaś o kosztach procesu orzekł na podstawie art.98 i art. 108 kpc w związku z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1349 z późn. zm.).

Apelację od powyższego wyroku wywiodła strona powodowa, zaskarżając go w całości i zarzucając naruszenie prawa materialnego poprzez błędną jego wykładnię – art. 506 § 1 i 2 kc poprzez przyjęcie przez Sąd I instancji, że zaatek w umowie przedwstępnej stanowi odnowienie zobowiązania w rozumieniu tegoż przepisu oraz opisane bliżej w apelacji naruszenie przepisów postępowania mające istotny wpływ na rozstrzygnięcia sprawy – art. 233 § 1 kpc, art. 299 kpc oraz art. 328 §2 kpc. Jednocześnie skarżący zarzucili nierozpoznanie istoty sprawy poprzez zaniechanie zbadania materialnej podstawy żądania i pominięcie merytorycznych zarzutów powodów w zakresie stanowiących o istnieniu umowy pożyczki.

Wskazując na powyższe apelujący wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie solidarnie od pozwanych na rzecz powodów dochodzonej pozwem kwoty oraz zasądzenie kosztów procesu, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji, przy uwzględnieniu kosztów dotychczasowego postępowania.

Pozwani wnieśli o oddalenie apelacji i zasądzenie kosztów procesu.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie, aczkolwiek nie wszystkie wskazane w niej zarzuty są uzasadnione.

Niezasadny jest zarzut naruszenia art. 299 kpc poprzez niedopuszczenie dowodu z zeznań stron. Z protokołu rozprawy przed Sądem Okręgowym wynika niezbicie, że sąd dopuścił i przeprowadził dowód z przesłuchania stron (k. 149 – 150) i na tej podstawie dokonał ustalenia stanu faktycznego sprawy. Niezasadne było więc również twierdzenie o poczynieniu ustaleń na podstawie wysłuchania informacyjnego stron.

W ocenie Sądu Apelacyjnego zasadne są natomiast zarzuty naruszenia art. 233 § 1 kpc poprzez brak wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego, jakkolwiek sąd odwoławczy podziela stanowisko sądu I instancji oraz dokonaną przez ten sąd ocenę dowodów w zakresie ustalenia, że wskutek zawarcia umowy z dnia 05.07.2008r. doszło do odnowienia zobowiązania. Z przeprowadzonego postępowania dowodowego przed sądem meriti wynika niewątpliwie, że wolą stron było zaliczenie kwoty wynikającej z umowy pożyczki na poczet zadatku z umowy przedwstępnej. Słusznie sąd zakwestionował jako niewiarygodne odmienne twierdzenia strony powodowej i przyjął, że wola stron w zakresie odnowienia zobowiązania została wyrażona w sposób dostateczny w świetle art. 60 kc. Wbrew twierdzeniom zawartym w apelacji nowe świadczenie, które powodowie mieli otrzymać na podstawie umowy przedwstępnej (zobowiązanie do złożenia oświadczenia o przeniesieniu własności nieruchomości) różniło się zasadniczo od świadczenia, którego mogli oczekiwać w wykonaniu umowy pożyczki (świadczenie pieniężne). Niesporne było, że powodowie przekazali pozwanym tylko raz kwotę 350.000 zł, której przekazanie poświadczono notarialnie, a mianowicie przy zawarciu spornej umowy pożyczki. W tej sytuacji, w świetle jasnych zapisów w treści umowy przedwstępnej co do zobowiązań stron odnośnie powyższej kwoty w przypadku nie wywiązania się z umowy przedwstępnej, nie sposób zaaprobować poglądu strony powodowej co do dalszego obowiązywania zarówno umowy pożyczki, jak i umowy przedwstępnej. Rozumowanie Sądu I instancji należy uznać za logiczne, oparte na treści przeprowadzonych w postępowaniu dowodów.

W umowie przedwstępnej strony uregulowały w sposób odmienny niż w zawartej wcześniej umowie pożyczki konsekwencje ewentualnego nie wywiązania się z umowy oraz losy wpłaconej przez powodów na rzecz pozwanych kwoty 350.000 zł. Brak jednocześnie logicznych argumentów do przyjęcia, że wolą stron było ustalenie, iż w wypadku nie wywiązania się pozwanych z umowy przedwstępnej będą oni zobowiązani do zapłaty podwójnej kwoty zadatku na podstawie § 4 umowy przedwstępnej a nadto zwrotu koszty udzielonej pożyczki. Tym samym, pozwani otrzymując jednokrotnie kwotę 350.000 zł, w przypadku nie wywiązania się z umowy przedwstępnej byłiby obowiązani do zapłacenia powodom jej 3 krotności. Decydującego znaczenia dla ustalenia woli stron nie można również przypisywać brakowi wykreślenia hipoteki, która zabezpieczała umowę pożyczki. Jak bowiem wynika ze zgodnych zeznań stron w protokole rozprawy przed sądem I instancji, strony miały do siebie zaufanie. Stąd brak wskazania w księgach wieczystych zmiany podstawy ustanowienia hipoteki nie jest dostatecznym przejawem woli przemawiającym za zamiarem dalszego trwania umowy pożyczki, pomimo zawarcia umowy przedwstępnej. Strony nie są prawnikami, zaś na podstawie sposobu kreowania przez nie oświadczeń woli wnosić można, że istotniejszy był dla stron sam fakt zabezpieczenia hipotecznego przekazanej kwoty 350.000 zł niż dokładne określenie przyczyny powstania czy trwania hipoteki.

Konkludując powyższe rozważania, sąd uznał za niezasadny zarzut naruszenia przez sąd I instancji art. 506 kc.

Skuteczne natomiast okazały się pozostałe zarzuty apelacji, w tym najistotniejszy zarzut nierozpoznania istoty sprawy poprzez pominięcie merytorycznych zarzutów powodów prowadzące do zaniechania zbadania istnienia materialnej podstawy żądania, w szczególności poprzez naruszenie art. 328 § 2 kpc i art. 233 kpc.

Sąd Okręgowy przyjął bowiem, że umowa pożyczki wygasła na skutek dokonanego odnowienia. W toku postępowania przed sądem I instancji strony powoływały fakt złożenia przez powodów oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli o zawarciu umowy przedwstępnej, przypisując tej okoliczności odmienne znaczenie w odniesieniu do zasadności zgłoszonego przez powodów roszczenia o zapłatę. Powodowie zarzucali, że skutecznie uchylili się od skutków prawnych swego oświadczenia woli o zawarciu umowy przedwstępnej, podnosząc, że oświadczenie to złożyli w warunkach błędu prawnie doniosłego wywołanego podstępem pozwanych. Tymczasem sąd I instancji wskazał jedynie, że powodowie złożyli pozwanym na piśmie oświadczenie o treści z k. 33. Nie przydał natomiast tej okoliczności żadnego znaczenia w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia. Nie określił czy w jego ocenie

oświadczenie to zostało złożone skutecznie i wywarło skutki prawne czy też nie oraz nie określił czy w przypadku jego skutecznego złożenia miało ono wpływ na treść łączącego strony stosunku prawnego oraz zasadność żądania pozwu. Okoliczność dotycząca tego elementu stanu faktycznego sprawy została po raz pierwszy podniesiona w sprzeciwie pozwanych od nakazu zapłaty, którzy do sprzeciwu dołączyli równocześnie odpis przedmiotowego oświadczenia powodów (k. 33), wskazując w kolejnych pismach na jego nieskuteczność w ocenie pozwanych.

Pozwani wystąpili z odrębnym powództwem o ustalenie, że oświadczenie powodów nie wywarło skutków prawnych, jednakże pozew ten zarejestrowany pod sygn. Akt I C(...) Sądu Okręgowego w (...), został prawomocnie zwrócony w dacie orzekania przez sąd II instancji (notatka – k. 186).

Sąd pierwszej instancji oddalił wnioski dowodowe o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków J. S. i A. K. (2), dopuszczając jednocześnie dowody z dokumentów złożonych wraz z wnioskiem o przesłuchanie w/w świadków, jednakże w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia nie wskazał przyczyn swojej decyzji procesowej w tym zakresie.

Ze wskazanych przyczyn, w ocenie Sądu Apelacyjnego doszło do nierozpoznania istoty sprawy przez sąd I instancji. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że przesłanka ta zachodzi m.in. gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialno prawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie. Nierozpoznanie istoty sprawy następuje także w sytuacji dokonania przez sąd I instancji oceny prawnej roszczenia bez oparcia jej o właściwie ustaloną podstawę faktyczną i konieczności czynienia po raz pierwszy ustaleń faktycznych, co czyni koniecznym uchylenie wyroku sądu I instancji z uwagi na obowiązek respektowania konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13.03.2013r. w sprawie IV CZ 13/13 i powołane w jego uzasadnieniu liczne orzeczenia uprzednie tegoż Sądu).

Skoro więc sąd nie odniósł się w uzasadnieniu skarżonego orzeczenia w żaden sposób do skuteczności złożonego przez powodów oświadczenia o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli o zawarciu umowy przedwstępnej, nie zawarł żadnych ustaleń faktycznych ani ocen na okoliczność istnienia lub nie błędu po stronie powodów, nie przeprowadził wnioskowanego w tym zakresie przez strony postępowania dowodowego, nie wskazał jednocześnie w treści uzasadnienia przyczyn częściowego oddalenia zgłoszonych wniosków dowodowych i nie dokonał oceny wpływu tego oświadczenia na treść żądania pozwu, to należało stwierdzić, że doszło do nierozpoznania istoty sprawy we wskazanym wyżej rozumieniu i wyrok uchylić na mocy art. 386 § 4 kpc, pozostawiając sądowi I instancji również orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego. Rozpoznanie tych okoliczności po raz pierwszy w postępowaniu apelacyjnym spowodowałoby naruszenie konstytucyjnej zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego.

Ponownie rozpoznając sprawę sąd dokona ustaleń co do skuteczności złożenia przez powodów oświadczenia woli z k. 33 o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia woli złożonego pod wpływem błędu w oparciu o zaoferowane uprzednio przez strony dowody. Jednocześnie możliwość ich przedstawienia sąd oceni w trybie art. 207 kpc, mając na uwadze w tym zakresie również zgłoszone przez strony zastrzeżenia co do dopuszczalności ich zgłoszenia, które to zastrzeżenia nie były także przedmiotem oceny sądu w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia. Sąd dokona też oceny i wpływu na treść żądania powoda pozostałych zarzutów zgłoszonych przez pozwanych w sprzeciwie od nakazu zapłaty, w tym podniesionego zarzutu przedawnienia, pozorności oświadczeń stron oraz sprzeczności żądania pozwu z art. 5 kc.